

befolkningen i almindelighed og politikerne i særdeleshed. Om dette postulat er sandt er ikke godt at vide. Det er imidlertid en kendsgerning, at der i Danmark udgives langt flere bøger om sovjetiske samfundsforhold i bredeste forstand end om noget andet land. Hvad Sovjetunionens historie angår, er der i løbet af de sidste 15-16 år blevet udgivet ikke færre end fire fremstillinger.

I 1967 udsendte Per Salomonsson sin *Sovjetunionens historie 1917-1967*, og to år efter, i 1969, udkom Henrik Bertelsens *Ruslands og Sovjetunionens historie*. Sidstnævnte var en bred og forholdsvis kortfattet fremstilling af Ruslands/Sovjetunionens 1000-årige historie, førstnævnte en detaljeret gennemgang af især den politiske udvikling siden 1967. I 1977 udkom Salomonssons fremstilling i en tobinds udgave, der bl.a. viste forf.s stærkt ændrede opfattelse af eller perspektiv på hele den sovjetiske udvikling. Med Politikens Ruslandshistories bind 3 foreligger den hidtil seneste beskrivelse på dansk af sovjetstatens historie.

I modsætning til de ældre fremstillinger er Rosenfeldts og Papes *Sovjetstaten* baseret på et meget bredt og solidt forskningsgrundlag, der både omfatter vestlig og sovjetisk historieforskning. *Sovjetstaten* har i så henseende kunnet drage stor nytte af den omfattende forskningsoversigt, der i 1979 blev udsendt under redaktion af Niels Erik Rosenfeldt (*Sovjetunionens historie 1917-1970* i serien »Problemer i Ruslands og Sovjetunionens historie«, Jysk Selskab for Historie). Hertil kommer, at Rosenfeldt selv har ydet en original og banebrydende indsats, hvad angår udforskningen af den side af Sovjetunionens historie, der hedder Stalins magtapparat. (Se anmeldelse i HT bd. 83 (1983) s. 338).

Man er derfor i kyndige hænder, når man følger de to forf.s gennemgang af udviklingen. Rosenfeldt har taget sig af perioden fra bolsjevikernes magtovertagelse i 1917 frem til og med Den anden Verdenskrig samt det sidste afsnit om Sovjetunionen og omverdenen, mens Pape har beskrevet perioden fra Anden Verdenskrigs slutning frem til og med Brezjnev-æraens indre forhold. Pape har her skrevet et kapitel, hvor han systematisk gennemgår de nuværende politiske, økonomiske og sociale strukturer. På en heldig måde har de to forf. således forenet en kronologisk-dynamisk beskrivelse af forløbet siden 1917 med en systematisk-strukturel redegørelse for status i 1980'ernes første halvdel.

Bogen har mange gode illustrationer, hvoraf en del er i farver. Dette tredje bind i Ruslandshistorien har desuden en fyldig litteraturliste samt et navne- og emneregister til alle tre bind.

Man skal imidlertid gøre sig klart, at der i egentligste forstand er tale om *sovjetstatens* historie, hvorunder naturligvis også hører monopolpartiets historie. Der er meget lidt om livet uden for parti- og statsapparatet, og hele udviklingen er anskuet fra de regerendes synsvinkel. Befolkningens vilkår i bredeste forstand, social- og kulturhistorien er meget stedmoderligt behandlet. Men det, der er, er godt: sagligt, nøjternt og forstandigt.

Bent Jensen

ERIK SVENSSON: Stormfuglen i dansk politik. Christmas Møller – og hans dramatiske kamp i nationalpolitisk perspektiv. Århus, Arkona, 1983. 192 s. Ill.

Som bidrag til eller besvarelse af en prisopgave om »Christmas Møller og Sønderjylland« er Erik Svenssons oversigt over en væsentlig hovedlinie i Christ-

mas Møllers politik udarbejdet. Det giver på een gang bogen dens styrke og dens svaghed.

Styrken ligger i dens konsekvens. Det er indlysende rigtigt, at Christmas Møller begyndte og sluttede sin landspolitiske karriere i det sønderjyske spørgsmål – »det nationalpolitiske«. Han var som partileder i et tiår tillige optaget af mange andre gøremål, men Sønderjylland stod hans hjerte særligt nær. På den sag lærte han i sin ungdom respekt for kendsgerninger og viden i Aage Kiddes strenge skole. På den samme sag måtte han i 1947 sande, at den ikke var tilstrækkelig til at bære en landspolitisk rolle. Erik Svensson har overbevisende skildret den udvikling, der førte Christmas Møller fra standpunktet forud for 1920, over de hektiske Flensborg-dage og afstemningerne i 1920 frem til opgøret med den grænselandspolitik, som Knud Kristensen formulerede i 1946-47. Svagheden ligger i bogens begrænsning. Kampen om magten i partiet, kampen for at holde fast, da magten var erobret, grundlovsspørgsmålet op til afstemningen i 1939, væsentlige sider af Christmas Møllers rolle under besættelsen og store dele af de helt særlige forhold, der herskede i og omkring befrielsesregeringen, må nødvendigvis udelades, fordi forfatterens sigte ikke har været at skrive en egentlig biografi, men netop at tegne et nationalpolitisk rids.

Christmas Møller samlede først store tilhængerskarer om sig efter sin død. Da blev han lidt af en myte for en generation af konservative. Erik Svensson har nok ret i, at han var – som han skriver – »politiker i hver en fiber af sin krop, men en dårlig taktiker«. Eller man kunne måske rettere hævde, at han agerede politisk med hele sit liv, men egentlig aldrig blev en helstøbt politiker med holdninger, strategiske og taktiske evner. Holdninger havde han, som undersøgelsen over hans grænsepolitiske linie viser. Men de strategiske evner og det taktiske spil mestrede han ikke. Derfor blev han en splitter i stedet for en samler. Det synspunkt giver bogen gode belæg for.

Knud Larsen

JESPER VANG HANSEN, ESSEN KJELDBÆK OG BJARNE MAURER: Industrisabotagen under besættelsen i tal og kommentarer. Årsskrift for Frihedsmuseets Venner 1984. Kbh., 1983. 110 s. Ill.

I 1977 iværksatte Frihedsmuseet en indsamling af beretninger fra industrisabotører – med hovedvægten på »de menige sabotører« – og en registrering af industrisabotagen. I 1984-udgaven af Årsskriftet for Frihedsmuseets Venner fremlægger de tre historikere, der har stået for arbejdet, deres resultater i kort sammenfatning og analyse. De har samlet ca. 400 beretninger, de har registreret 2.800 aktioner i 13 kategorier (sabotageforsøg undtagne), og de har hentet skadetallene fra krigsforsikringerne. Jernbanesabotagen er holdt udenfor.

Som forfatterne understreger det, siger skadeopgørelserne i kroner og øre intet om sabotagens effekt hverken militært, rustningsøkonomisk eller politisk, men de gør det muligt at foretage sammenligninger i tid og sted. Således illustreres Københavns tyngde i industrisabotagen af, at byen med sine 25% af samtlige landets industrielle hestekræfter tegnede sig for 45% af industrisabotagerne og 72% af krigsskadeerstatningerne herfor. Til gengæld ligger Region V (Sjælland